

ПРОБЛЕМИ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА. ЗЕМЕЛЬНЕ ТА АГРАРНЕ ПРАВО

Вівчаренко О. А.

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ВИМОГИ ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ, ПЕРЕДБАЧЕНІ КОНСТИТУЦІЄЮ УКРАЇНИ

УДК 349.415

Україна визнана на конституційному рівні суверенною і незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою, в якій впроваджується принцип верховенства права (статті 1,8 Конституції України). Поряд з цим у національному законодавстві закріплюється правило пріоритету норм міжнародного права над національним правом, що є загальноприйнятим у цивілізованій правовій практиці. Так, ст. 19 Закону України «Про міжнародні договори» від 29 червня 2004р. №1906 – IV[1], на розвиток ст. 9 Конституції України закріплює наступну норму: «Чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства і застосовуються у порядку, передбаченому для норм національного законодавства. Якщо міжнародними договорами України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила – вимоги, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору». В той самий час, згідно з ч.2 ст. 9 Конституції України укладання міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України.

Згідно зі ст. 14 Конституції України земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави. Конституція зважаючи на виключно важливе значення

землі у всіх сферах життєдіяльності України та її народу, відокремлює землю від інших об'єктів нерухомості і запроваджує принцип її особливої охорони з боку держави [2,ст.3].

Ця охорона спрямована на збереження плодючості землі, підвищення її продуктивності, використання земельних ресурсів у відповідності з їх природним призначенням, недопущення забруднення землі шкідливими для здоров'я людини і тварин елементами тощо. Однак це не означає виключення землі із системи господарських відносин. Мова йде лише про законодавче запровадження деяких обмежень свободи її використання. Конституція гарантує право власності на землю, яке може існувати і як право приватної власності, і як право державної та комунальної власності. Це право набувається відповідними суб'єктами виключно за законом[3,ст.28].

Конституційно можливі форми права власності на землю забезпечуються тими ж гарантіями, що і право власності на будь-які інші об'єкти. Конституція підтверджує чинне земельне законодавства щодо обмеження категорії суб'єктів права власності на землю, закріплюючи це право за громадянами України.

Правова охорона земель являє собою систему врегульованих нормами права організаційних, економічних та інших суспільних відносин щодо забезпечення раціонального використання земельного фонду країни, запобігання необґрунтованому вилученню земель із сільськогосподарського обігу, захисту земельних ресурсів від шкідливих антропогенних впливів, а також щодо відтворення та підвищення родючості ґрунтів, продуктивності земель лісового фонду, забезпечення особливого правового режиму земель природоохоронною, оздоровчою, рекреаційною та історико-культурного призначення. Її основне завдання полягає в забезпеченні збереження та відтворення земельних ресурсів, екологічної цінності природних і набутих якостей землі.

Охорона земель є надзвичайно важливим чинником забезпечення продовольчої та екологічної безпеки країни. Тому важливу роль у здійсненні завдань правової охорони земель відіграє держава шляхом виконання ряду своїх функцій.

Здійснюючи природокористування людина переважно негативно впливає на довкілля, а тому для збереження сприятливого їй середовища доводиться встановлювати певні допустимі межі того впливу. І тут важлива роль належить таким функціям державного управління, як нормування і стандартизація. Вони за Законом України «Про охорону навколишнього середовища, використання природних ресурсів та збереження екологічної безпеки» [4, ст.546].

Надання землі на законодавчому рівні статусу основного національного багатства, що перебуває під особливою охороною держави, покладає на органи державної влади, а також на органи місцевого самоврядування загальний обов'язок забезпечити національне використання та охорону земельних ресурсів країни. Виконання цього обов'язку забезпечується здійсненням названими органами функцій управління землями, які спрямовані на охорону земельних ресурсів.

Стандартизація і нормування є не лише функціями державного управління, а й важливим засобом охорони довкілля. Отримавши конституційне закріплення, вони стали загальнообов'язковими. Це означає, що екологічні вимоги повинні виконуватися усіма природо користувачами і в обов'язковому порядку здійснюватися уповноваженими державними органами.

Таким чином, території та об'єкти, що підлягають особливій охороні, складають порівняну небезпечну частину території України, що є додатковим свідченням споживацького ставлення до природних об'єктів в Україні. Окрім цього, зазначаємо, що сучасний стан природних ландшафтів в Україні лише частково відповідає критеріям віднесення їх до Всеєвропейської екологічної мережі.

Класифікація земель, як об'єкта правової охорони має не лише теоретичне чи дидактичне (навчальне) значення, а й має практичний характер [5, ст.28]. Внаслідок проведення такої класифікації виявляють землі, охорона яких належить до компетенції відповідного суб'єкта.

Сьогодні в Україні прийнято безліч законодавчих актів, що регулюють відносини в сфері забезпечення екологічної безпеки,

та рівноваги та охорони земель. Основними джерелами національного українського законодавства, що спрямовані на збереження як земель зокрема є Конституція України та Земельний кодекс України. Дане питання також регулюється безпосередньо Законом України «Про охорону земель» від 19.06.2003 року, Законом України «Про державний контроль за використанням та охороною земель» від 19.06.2003 року.

Охорона навколишнього природного середовища, забезпечення раціонального використання, збереження і відновлення природних об'єктів та ресурсів, охорона і захист екологічних прав та інтересів громадян нині є однією з основних функцій держави. Конституція України в ст.16 закріпила: «Забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи –катастрофи планетарною масштабу, збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави». Здійснюється така діяльність різнорізними способами, методами, в різних формах, які базуються насамперед на встановленні правового регулювання відповідного роду відносин. Правотворча діяльність держави, яка полягає у виданні законів та підзаконних нормативно-правових актів, що забезпечують регулювання відносин у сфері взаємодії суспільства і природи з метою збереження та відновлення довкілля, збереження екологічної безпеки, стала природною реакцією на забруднення природи, її деградацію. Зараз людство досягло такого рівня розвитку, коли практично будь-яка дія людини спричиняє вплив на навколишнє природне середовище. Це зумовлює існування величезного масиву еколого-правових нормативних актів, які спрямовані на врегулювання і охорону відносин у цій галузі.

Важливо зазначити, що ні в чинному законодавстві, ні в літературі поняття «Державної комплексної системи спостереження за станом земель» не визначено. Враховуючи положення ст.22,23 Закону України «Про охорону земель» можна визначити дане поняття. Державна комплексна система спостереження за станом земель включає ряд конкретних заходів по обстеженню, розвідуванню стану земель і ґрунтів. Тому можна стверджувати, що Держ-

жавна комплексна система спостереження за станом земель являє собою систему, яка складається з конкретних елементів (заходів). Відповідно це система конкретних заходів спрямована на обстеження і розвідування стану земель, а здійснюється вона уповноваженими органами з питань земельних ресурсів.

Таким чином, Державна комплексна система спостереження за станом земель - це система заходів, яка складається з топографіо-геодезичного, картографічного, ґрунтового, агрохімічного, радіологічного обстеження і розвитку стану земель та їх моніторингу на базі діяльності уповноважених державних органів по земельним ресурсам[5,с. 115].

Отже, стан та виконання конституційного законодавства залежить від носіїв державної влади, адже у ньому закладена система норм, відносин і цінностей, яка регулює і захищає громадян, охороняє правопорядок сааме засобами державної влади. І в цьому його специфіка порівняно з іншими соціальними регуляторами.

Зокрема, йдеться про нормативний зв'язок між ст.8 Конституції України (згідно з якою визнається і діє принцип верховенства права, проголошується верховенство Конституції України, якій мають відповідати й прийматися на її основі закони та інші нормативно-правові акти, і гарантується можливість звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина) та її ст. 19 (згідно з якою правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством; у той же час, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, передбачені Конституцією та законами України).

На сьогодні як ніколи перед світовою спільнотою стоїть проблема щодо збереження земель. Тому правові вимоги проблем міжнародно-правових вимог, а також реалізація суб'єктивних прав та охоронюваних законом інтересів у цій сфері на сучасному етапі є надзвичайно важливим для світової юридичної науки.

Конституційні основи земельного ладу повинні містити мету і завдання держави в галузі земельної політики. Держава бере на

себе зобов'язання перед майбутніми поколіннями. Закріплення конституційного положення, що земля перебуває під особливою охороною держави надає їй високу оцінку з конституційно-правового погляду. При цьому охорону земель слід розглядати не як мету, а як один із напрямків і обов'язок держави, оскільки мета – не результат, до якого прагне держава, вирішуючи поставлені перед нею завдання і здійснюючи функції. Вданому випадку мета держави – досягнення і підтримання якості земельних ресурсів. Вважаємо, що ст. 13 та ст.14 Конституції України повною мірою не відображають земельні потреби суспільства і не можуть складати земельну основу, оскільки тільки закріплюють права власності українського народу на землі в межах території України окреслюють коло суспільних відносин, що належать до предмета правового регулювання земельного права, що сприяє подальшому формуванню правових інституцій земельного права України. Земельні перетворення, що відбуваються в Україні, дістали відображення в Конституції України. На конституційному рівні було закріплено право власності Українського народу на землі в межах території України, право громадян користуватися природними об'єктами права власності народу, статус землі як основного національного багатства, що перебуває під особливою охороною держави. Конституційні норми закріпили кардинальні зміни відносин власності на землю, відмовившись від виключної зміни відносин власності на землю, відмовившись від виключної державної власності на землю і закріпивши багатоманітність і рівноправність форм власності на землю.

Незважаючи на те, що Конституція України є основою для розвитку земельного права і законодавства та основоположним регулятором земельних відносин, вона виступає лише правовим інструментом, який піддається впливу об'єктивних процесів розвитку земельних відносин.

Конституція розглядає землі в межах території України не лише як екологічну складову розвитку суспільства, а передусім акцентує увагу на значення землі як складової навколишнього природного середовища. Тому, на нашу думку, на перший план виходять саме земельні, а не екологічні відносини. Конституція

України закріплює пріоритет суспільних інтересів у раціональному використанні і комплексній охороні земельних ресурсів, що забезпечуються публічно-правовим характером. Земельні норми Конституції України в сукупності становлять основу публічно-правового регулювання в земельному праві, надаючи йому характер галузі публічного права.

1. Закон України «Про міжнародні договори» від 29 червня 2004 р. №1906-IV//Голос України. - №142 – 3 серпня
2. Конституція України /1996, № 30, / Відомості ВРУ/ Редакція Слід 30.09.2016, 1401 – 19 ст. 13.
3. Закон України «Про охорону земель» від 19 червня 2003 року. Відомості ВРУ №39, Редакція від 18.12.2017, ст. 3
4. Закон України «Про державний контроль за використанням та охороною земель» від 19 червня 2003 року, ст.5.
5. Закон України «Про охорону земель» 1998, № 46-47.

Вівчаренко О.А. Конституційно-правові вимоги охорони земель передбачені Конституцією України

На сьогодні як ніколи перед світовою спільнотою стоїть проблема щодо збереження земель. Тому правові вимоги проблем міжнародно-правових стандартів, а також реалізація суб'єктивних прав та охоронюваних законом інтересів у цій сфері на сучасному етапі є надзвичайно важливим для світової юридичної науки.

Ключові слова: Конституція, об'єкти, гарантія, вимоги, земля приватна власність, охорона ресурси держави, функції, екологічна безпека, стандартизація, класифікація, суб'єкти.

Вивчаренко О.А. Конституционно-правовые требования охраны земель предусмотренные Конституцией Украины

Сегодня как никогда перед мировым сообществом стоит проблема конституционных требований охраны земель. Поэтому данная статья освещает эту проблематику, как в теоретическом так и в практическом смысле как для правовой охраны земельных отношений, так и для совершенствования земельного законодательства.

Ключевые слова: Конституция, объекты, гарантия, требования, земля частная собственность, охрана ресурсы государства, функции, экологическая безопасность, стандартизация, классификация, субъекты.

Yuvcharenko O.A. The constitutional and legal requirements of the protection of lands are provided by the constitution of Ukraine

Today, as before, the world community faces the problem of constitutional requirements for the protection of land. Therefore, this article covers this issue, both in the theoretical and practical sense, both for the legal protection of land relations, and for the improvement of land legislation.

The constitutional foundations of the land system should contain the purpose and tasks of the state in the field of land policy. The state pledges to future generations. The consolidation of the constitutional provision that the land is under special protection of the state gives it a high appreciation from the constitutional and legal point of view. At the same time, land protection should be considered not as a goal, but as one of the directions and duty of the state, since the goal is not the result the state seeks to solve its tasks and functions. In this case, the purpose of the state - to achieve and maintain the quality of land resources. We believe that Art. 13 and Article 14 of the Constitution of Ukraine do not fully reflect the land requirements of the society and can not form the basis of land, since only consolidating the property rights of the Ukrainian people on the ground within the territory of Ukraine outline the range of social relations that belong to the subject of legal regulation of land law, which promotes further formation of legal institutions of land law of Ukraine. Land transformations taking place in Ukraine have been reflected in the Constitution of Ukraine. At the constitutional level, the right of ownership of the Ukrainian people to the land within the territory of Ukraine, the right of citizens to use natural objects of the right of property of the people, the status of the land as the main national wealth, which is under special protection of the state, was secured. Constitutional norms consolidated the fundamental changes in the ownership of land by abandoning the exceptional change in the ownership of land, abandoning the exclusive state ownership of land and consolidating the diversity and equality of ownership of land.

Despite the fact that the Constitution of Ukraine is the basis for the development of land law and legislation and the fundamental regulator of land relations, it acts only as a legal instrument that is exposed to the objective processes of development of land relations.

The Constitution considers the land within the territory of Ukraine not only as an ecological component of the development of society, but primarily focuses on the significance of land as a component of the natural environment. Therefore, in our opinion, it is precisely land, not ecological relations that are coming to the fore. The Constitution of Ukraine enshrines the priority of public interests in the rational use and integrated protection of land resources, which are provided by a public-law nature. Land norms of the Constitution of Ukraine in aggregate form the basis of public-law regulation in land law, giving it the nature of the field of public law.

Keywords: constitution, objects, guarantee, requirements, land private property, protection of state resources, functions, ecological safety, standardization, classification, subjects.